



Inburgering en integratie zijn gewoon instrumenten van migratiebeheer geworden

Pascal Debruyne





MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO*papers** worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Pascal Debruyne is doctor in de Politieke Wetenschappen. Hij is onderzoeker aan de Odisee Hogeschool/Kenniscentrum Gezinswetenschappen.

Redactieraad **MO*papers**: Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Gijs Justaert (Wereldsolidariteit), Emiel Vervliet (hoofdreductie MO*papers).

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.



INLEIDING

» *‘De Regering wil alle Vlamingen – ongeacht afkomst, overtuiging of geaardheid – vooruitstuwen, van in het kleinste dorp tot in de grootste stad. Vlaanderen zal altijd een warme thuis zijn en zorg dragen voor iedereen die hier geboren wordt, opgroeit, woont, werkt en leeft. (...) De Vlaamse Regering zet alle zeilen bij om te bouwen aan een harmonieuze samenleving, waarin iedereen kansen krijgt om vooruit te gaan. De Regering doet een warme oproep aan alle Vlamingen om samen aan dit wervende verhaal te schrijven’, aldus de Vlaamse Regering in haar regeerakkoord.*

Inburgering en integratie is het beleidsdomein bij uitstek om sociale en politieke grenzen te trekken tussen wie al dan niet tot de politieke gemeenschap behoort en om te bepalen wie rechten krijgt tegen welke voorwaarden. Dat is al decennia zo en het vormt het verband tussen de twee Zwarte Zondagen. Wat we nu lezen over inburgering en integratie in het Vlaamse regeerakkoord, is het sluitstuk van het “integratie- en inburgeringsbeleid” van de laatste drie decennia. We doen nog alsof het vandaag gaat om “een welkomstbeleid” met de doelstelling van inburgering en gericht op sociale mobiliteit. Maar dat valt steeds meer te betwijfelen.

WATVOORAFGING

Stellen dat “Vlaanderen” een probleem heeft met migratie en diversiteit, is een open deur intrappen. Sinds de late jaren 1980 en het begin van de jaren 1990 zijn migratie en diversiteit beland in wat Gramsci een loopgravenoorlog zou noemen: een voortdurende politieke strijd om de grens tussen “wij” en “zij” af te bakenen. De quasi hysterische omgang met diversiteit en migratie kent zijn oorsprong in de eerste doorbraak van het Vlaams Blok bij de lokale verkiezingen van 1988 en de extreemrechtse mokerslag op Zwarte Zondag in 1991. Er is een aspect van racisme dat Vlaams-Blokkiezers verenigt en over verschillende klassen heen reikt, maar toch sprong vooral het signaal uit achtergestelde buurten en de laagste maatschappe-

Hoewel de bovenstaande passage lijkt te verwijzen naar inclusie en sociale mobiliteit, vertelt het uitgezette beleid een ander verhaal. Een sterke neonationalistische reflex vormt de rode draad in dit bestuursakkoord, waarin het streven naar een Vlaamse natie centraal staat. Tot vijf keer toe lezen we hoe men streeft naar “De Vlaamse natie” die met allerlei symbolen moet worden aangekleed: van een Vlaams museum tot een Vlaamse canon en een meer Vlaamse VRT. Maar ook met grenzen die getrokken worden tussen “wij” en “zij”.

Het integratie- en inburgeringsbeleid is een instrument geworden in een neonationalistisch politiek project dat erop gebrand is de grenzen van de Vlaamse natie te bepalen. Het neonationalisme ‘is niet het nationalisme van de negentiende eeuw, de *springtime of nations*, maar een nationalisme dat verbonden is met naoorlogse migratie’, zo stelt socioloog Willem Schinkel. Het uit zich in de omgang met migranten, de obsessie met inpassing en aanpassing van nieuwkomers, de discussie over een gedeelde canon van waarden en normen en het summum van de Vlaamse taal als de hoekstenen van een ethnocentrische Vlaamse natie in wording.

lijke klassen in het oog. De achterstelling in die buurten in de stedelijke armoedegordel is ontstaan door systematische sociale verwaarlozing. Door het hardnekkig negeren van die klassen onderaan de ladder na de economische crisis van 1970-1980, werden vanaf het eind van de jaren 1980 de politieke gevolgen daarvan zichtbaar in extreemrechtse stemmen. Heel wat onderzoek, zoals dat van Elchardus en Pelleriaux, legde meteen de relatie met een wantrouwige waardenoriëntatie van laaggeschoolden.¹

Maar misschien kunnen we het verhaal ook anders vertellen? Zouden we niet eerder kunnen stellen dat de onmogelijkheid

¹ Elchardus, M. en Pelleriaux, K. (1998). ‘De polis verdeeld. Hoe de kiezers links en rechts herdefiniëren.’ In: M. Swyngedouw et al. (red.) De (on)redelijke kiezer. Onderzoek naar de politieke opvattingen van Vlamingen. Verkiezingen van 21 mei 1995. Leuven: Acco, 183-210.



om het verschil tussen de laagste en de hogere klassen te bestrijden, doordat de klassenbreuklijn aan legitimiteit heeft ingeboet, zich reproduceert door een complexe belangenstrijd tussen autochtonen en allochtonen op de onderste trede van de samenleving? De economische crisis van de jaren 1970-1980 leidde tot onzekere toekomstvooruitzichten, vooral aan de onderkant van de samenleving. De strijd werd bitser toen “de arbeidsmigrant” opeens een concurrent werd op de preciaire arbeidsmarkt, zoals Meryem Kanmaz in 2002 al aangaf in onderzoek.²

Mark en Piet Saey beschreven in 2004 in een bijdrage in het Vlaams Marxistisch Tijdschrift dat het migratie- en integratie-debat het emotionele vacuüm vulde van vervreemding, misdeeldheid, wanhoop en bedreiging in de dagelijkse levensvoorzieningen, dat werd geslagen door de politiek-economische moderniseringsprocessen, de afbrokkeling van de economische democratie en sociale hervorming.³ Vanaf dat moment werden gastarbeiders ook gestaag “moslims”, gevoed door een nieuw opkomend paradigma over de onverzoenbaarheid van de islam en het Westen, en over botsende beschavingen, zoals

Samuel Huntington dat zag. Op de achtergrond speelden allerlei kwesties, zoals de confrontatie met het extremisme van de FIS en GIA en de Rushdie-affaire. Denk maar aan de uitspraak van Willy Claes dat het moslimfundamentalisme de grootste bedreiging voor Europa vormde.⁴ Die aandacht voor “de moslim” die “de ander” werd, zou later in de tijd nog meer op de voorgrond treden. Zeker na 11 september 2001 en de aanslag van Al Qaida. Dat gaf vleugels aan het discours van islamofobie, dat na talrijke aanslagen en de IS-saga in Irak en Syrië vandaag nog aan kracht gewonnen heeft.

In de tweede helft van de jaren 1990 liep de behandeling van asiëldossiers bovendien een enorme achterstand op. De problematiek van de “illegalen” werd geboren. Het Vlaams Blok voegde moeiteloos de slogan ‘Het salon is vol’ aan zijn munitie toe en slaagde erin het ongenoegen te recupereren en lanceerde ook de slogan ‘Aanpassen of oprassen’. Daardoor werd het debat omgebogen van werkloosheid, armoede en structurele achterstelling naar cultuur en etnie. Kortom, Zwarte Zondag 1991 vormde een kantelmoment in het denken over diversiteit en migratie.

VOORBIJ DE ROMANTIEK VAN “VROEGER WAS HET BETER”

Het politieke antwoord hierop aan het eind van de jaren 1980 en het begin van de jaren 1990 bevond zich op een sociaal en ruimtelijk kruispunt. Het Vlaams Fonds voor de Integratie van Armen (VFIA) en het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen (VFIK) werden opgericht vanuit een electorale logica om het Vlaams Blok te counteren. Samen met het huisvestingsproject van Norbert De Batselier (Domus Flandria) ontstond hierdoor een sociaal georiënteerd armoedebeleid in de achterstandswijken. De Belgische regering gaf in 1992 de opdracht om een Algemeen Verslag over de Armoede op te

maken, dat in 1994 werd gepubliceerd. De voorlopers van de Verenigingen waar Armen het Woord Nemen werden daar nauw bij betrokken. Hieruit ontstonden het Interfederaal Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, Bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting en later ook het Netwerk tegen Armoede. In dat geval werd dus net een middenveld verstevigd en misschien zelfs deels gecreëerd om een kritische rol op te nemen en om kwetsbare mensen te ondersteunen om te participeren en hun stem te laten horen. In 1996 ontstond daaruit ook het Sociaal Impulsfonds (SIF) voor een stedenbeleid met

² Kanmaz verwijst naar de oprichting van het Koninklijk Commissariaat voor Migranten (KCM), dat de islam weer op de politieke agenda plaatste. Kanmaz: ‘Niet zozeer vanuit de principes van de gelijkberechting van de erkende erediensten of de grondwettelijke vrijheid van godsdienst als wel vanuit een problematisering in het kader van het migrantendebat. Vooreerst in het eerste rapport van het KCM duikt islam op als een belangrijk element in het migrantendebat. (...) De katalysator hierbij vormde het succes van het Vlaams Blok, in 1988 en later opnieuw met Zwarte Zondag in 1991. In het licht van de internationale gebeurtenissen gaande van de politieke situatie in Iran, het Midden-Oosten, de aanslagen van het FIS en GIA tot op Europees niveau de hoofddoekenaffaire in Frankrijk en de Rushdie-affaire in Groot-Brittannië werd niet enkel de islam geproblematiseerd maar werden de Belgische migranten ook gezien als moslims.’ Kanmaz, Meryem. *The Recognition and Institutionalization of Islam in Belgium*. MUSLIM WORLD 92.1-2 (2002): 99-113

³ Saey, P. en Saey, M. (2004). ‘Back to basics: het Vlaams Blok: schoppen naar beneden’. VMT, Jrg. 38 (2004) nr. 3, p. 6-16.

⁴ Nadia Fadil, 2009 in Mo magazine: [http://www.mo.be/index.php?id=63&tx_uwnews_pi2\[art_id\]=26168&cHash=obdcd9df97](http://www.mo.be/index.php?id=63&tx_uwnews_pi2[art_id]=26168&cHash=obdcd9df97)



een sociale en territoriale invalshoek, gericht op achtergestelde gebieden met de grootste noden. In tegenstelling tot vandaag was het Vlaamse middenveld een partner in die strategie, terwijl het middenveld nu eerder als hinderlijk wordt gezien. De strategie van verstaatsing krijgt vandaag de voorkeur op het gebied van inburgering en integratie.

We willen het verleden natuurlijk niet romantiseren en niet doen alsof er destijds enkel een sociale en multiculturele logica speelde, gedreven door een partnerschap met het middenveld, zoals Stijn Oosterlynck stelt.⁵ De sociale en multiculturele logica waren zeker sturende componenten, maar er sloop ook een veiligheidslogica binnen, samen met een strenger integratie- tot assimilatiebeleid ten aanzien van bepaalde categorieën van minderheden. De federale veiligheidscontracten (VECO) moesten bijvoorbeeld een antwoord bieden op het onveiligheidsgevoel en de roep van onderuit om meer blauw op straat en een harder “lik-op-stukbeleid”. Later kregen die veiligheidscontracten door hun te sterke focus op repressie een flankerend beleid in de vorm van samenlevingscontracten. Er kwamen ook huisvestingscontracten, omdat het huisvestingsbeleid op Vlaams niveau onder toenmalig minister Marino Keulen niet van de grond kwam.

Ook het integratiedebat dat in hetzelfde tijdsgewricht op gang werd getrokken, had bedenkelijke kanten. Het werd evengoed vorm gegeven door de vrees voor criminaliteit en de panische bezorgdheid over het oprukkend extremisme van minderheden. In 1989 werd op nationaal niveau een Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid (KCM) opgericht, waarbij “integratie” – of beter “inpassing” – centraal ging staan. De cultuurverschillen werden sterker beklemtoond en de islam werd geïdentificeerd.⁶ De benadering van “problematisch samenleven” sloop binnen in het concept “integratie”. De migranten werden met andere woorden “een probleem”. Het stemrecht voor migranten werd even in de koelkast gestopt, maar anderzijds werd de “integratiesector” gereorganiseerd en

geprofessionaliseerd. Vanaf dat moment raakte de integratiesector steeds meer geïnstrumentaliseerd vanuit politiek-volatiële logica's. Net voor het einde van de jaren 1980 gold een eerder sociaaleconomische logica over integratie. In 1986 publiceerden Veerle Hobin en Frank Moulaert vanuit dat oogpunt bijvoorbeeld het Witboek Integratiebeleid inzake Migranten in Vlaanderen-België, met een pleidooi voor structurele maatregelen om armoede en uitsluiting tegen te gaan.

Ook andere gerelateerde thema's passeerden de revue, zoals de discussie over het verkrijgen van de Belgische nationaliteit met de wet van 1984, die werd aangepast in 1991, 1995, 1999 en 2000 en 2008. En de discussie over het migrantenstemrecht, waarvoor in 2006 de verkiezingsregels werden veranderd. Het integratie- en inburgeringsbeleid kwam niettemin, sinds de staatshervorming van 1980, vooral tot uiting op Vlaams niveau. Het eerste Vlaamse plan over het minderhedenbeleid – het Minderhedendecreet – kwam er op 22 maart 1998 na een proces dat drie jaar daarvoor begon. Het minderhedenbeleid volgde uit het strategisch plan voor etnisch-culturele minderheden in 1996. Het minderhedendecreet legde sterker de klemtoon op een integrale logica, gericht op een inclusief beleid in de samenleving. Vanaf dat moment profileerde de sector zich meer als een intermediaire instantie.⁷

Oorspronkelijk organiseerde de integratiesector zich als categoriale eerstelijnswerkingen, die zich toespitsten op een specifieke doelgroep en voortkwamen uit de experimentele praktijken van zogenaamde “integratiepioniers” in de jaren 1960-1970.⁸ In de jaren 1980 werd de integratiepraktijk thematisch uitgebreid – waaruit het schoolopbouwwerk zou ontstaan – met methodiekontwikkeling en werken aan de toegankelijkheid van voorzieningen en diensten.

In het minderhedendecreet van 1998 werd het tweerichtingsverkeer verankerd met een uitgebreide opdracht om de samenleving te ondersteunen bij het omgaan met de steeds toenemende diversiteit. Het liep mis met dat decreet omdat men de

⁵ Zie bv. Stijn Oosterlynck, ‘De ene zwarte zondag is de andere niet’, vrijdag 11 oktober 2019, https://www.standaard.be/cnt/dmf20191010_04656419

⁶ Blommaert, J. & Verschueren, J. (1992). *Het Belgische migrantendebat: de pragmatiek van de abnormalisering*, Antwerpen, IPra Research Centre, 250 p.

⁷ http://mobile.canonsociaalwerk.eu/be_mig/details.php?cps=10.

⁸ Documentaire geregisseerd door Mohamed Ikhan; CIB, *Vlaamse Pioniers van het Migrantenwerk*. (Regie: Moham-Ikhan, scenario Chris Schillemans – CIB 2014)

integratiewerking ging wegtrekken van het terrein en in grote structuren ging stoppen, waardoor er minder ruimte was om te experimenteren en voor contact met de doelgroep. Het minderhedenbeleid verlegde de klemtoon van een categoriale doelgroepenbenadering naar een maatschappelijke focus van “inclusie”. Daarnaast werd een artificiële concurrentie ingesteld tussen de integratiewerkingen en federaties als het Minderhedenforum op het vlak van belangenvertegenwoordiging. Bovendien werd beslist om via het Kruispunt Migratie-Integratie (KMI) de ontwikkeling van methodieken te ondersteunen en die dan telkens over heel Vlaanderen uit te rollen. Daardoor ging een beheersmatige logica vanuit het KMI al vlug de terreinkennis domineren.

De doelstelling en invulling van integratie evolueerde dus van “experimenteel pionierswerk” naar “inpassing” in de late jaren 1980, naar minderhedenbeleid aan het eind van de jaren 1980 en het begin van de jaren 1990 en naar een meer activerend en individualiserend integratiebeleid met ideeën over inburgering die werden ontwikkeld aan het eind van de jaren 1990 (zie bv. Kompas in Gent) en officieel werden opgenomen in het Vlaams regeerakkoord van 1999. In 2003 kwamen er onder voormalig Vlaams minister van Wonen, Inburgering, Steden-

beleid en Binnenlands bestuur Marino Keulen echte inburgeringstrajecten zoals we die nu kennen, bestendig in amendementen op het decreet in 2006 en 2008. Daarmee werden de experimentele “inburgeringsprojecten” in het middenveld van begin 2000 om het onthaal van nieuwkomers te organiseren ingekapseld in het beleid. Daaruit groeiden de cursus Maatschappelijke Oriëntatie (MO) en uiteindelijk het eerste Inburgeringsdecreet in 2003.

De slinger begon sterker door te slaan in de richting van verplichting en voorwaardelijkheid, met de klemtoon op de individuele verantwoordelijkheid en het verwerven van competenties. Door die neoliberale draai in het inburgeringsbeleid kwam er meer verantwoordelijkheid op de schouders van de nieuwkomers terecht. Tegen die tijd waren de strijdbewegingen van de jaren 1990 zoals Hand in Hand en Objectief 479.917 eraf gereden, samen met hun aandacht voor racisme en etnische stratificatie. Kortom, een deel van het Vlaamse middenveld stapte vanaf de jaren 1990 en begin 2000 gestaag mee in een beleidsgestuurde integratiepolitiek. Op basis van topdown-strategieën met een sociale en multiculturele lijn⁹, maar evengoed strategieën van inpassing en integratie, een veiligheidsaanpak en een neoliberale individualiserende invul-

DE GROTE TRANSFORMATIE

Vanaf 2013 werd die strengere lijn van meer voorwaardelijkheid op het vlak van integratie en inburgering doorgezet in een laatste decreet dat het autonome middenveld van de integratiesector, de inburgeringssector, de Huizen van het Nederlands (die anderstaligen oriënteren naar een gepaste cursus Nederlands) en sociale tolken samenvoegde in een Extern Verzelfstandigd Agentschap (EVA). De Vlaamse Regering slaagde erin de integratiesector aan banden te leggen in een staatsgeleid EVA. Enkel Gent en Antwerpen ontsnapten en bouwden een autonoom agentschap op. Vooral in Gent was er daardoor meer elleboogruimte, meer experimenteerruimte en meer ruimte voor de kritische rol. Maar over het algemeen werd de

politieke autonomie van het middenveld ingeruild voor het primaat van de politiek via een strategie van verstaatsing.

De grote fusieoperatie van 2013 had drie doelstellingen.¹⁰ Allereerst wilde men de verwante beleidsdomeinen integratie en inburgering, de sociaal tolken en uiteindelijk ook de Huizen van het Nederlands organisatorisch bij elkaar brengen om ze meer op elkaar te laten aansluiten. “De sector” bestond tot dan uit een palet van acht onthaalbureaus waarvan zeven vzw’s en één provinciaal bureau, acht integratiecentra waarvan zes vzw’s en twee provinciale centra, acht sociale tolk- en vertaaldiensten waarvan vijf vzw’s en drie provinciale diensten, de

⁹ Jacobs, D. (2004). ‘Alive and Kicking? Multiculturalism in Flanders’, *International Journal on Multicultural Societies*, 6 (2): 189-208.

¹⁰ Debruyne, P. (2017). ‘Hoe visie op integratie tot beleidsproblemen leidt.’ <https://kifkif.be/cnt/artikel/hoe-visie-op-integratie-tot-beleidsproblemen-leidt-3047>



centrale tolk- en vertaaldienst Babel vzw, het expertisecentrum Kruispunt Migratie Integratie vzw en het Minderhedenforum, dat onder het decreet op het sociaal cultureel volwassenenwerk viel. Ten tweede was het de bedoeling om de versnippering in het integratielandschap tegen te gaan, onder andere om efficiëntiewinsten te boeken. Tot slot was er ook nog een veel minder openlijk uitgesproken doel, namelijk de volledige verstaatening van een sector die als middenveld was gestart, maar die onder steeds sterkere politieke sturing was komen te staan. De kritische en experimentele functie werd gefnuikt.

De hervorming werd van bovenaf doorgedrukt. Eind december 2012 keurde de Vlaamse Regering met CD&V, sp.a en N-VA het ontwerpdecreet ter vervanging van het Integratiedecreet en het Inburgeringsdecreet van minister Bourgeois goed. Op 29 mei 2013 werd het Decreet betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid aangenomen door het Vlaams Parlement. De betrokken actoren werden hooguit geïnformeerd maar allerminst geconsulteerd als partners in dit verhaal. Ze waren allemaal tegen, zowel tegen de fusieoperatie als tegen de inhoudelijke verschuiving naar inburgering en taalverwerking in plaats van integratie. Het ging om actoren als de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG), de Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP), basiseducatie, de integratiesector, de Verenigde Verenigingen, ... Bij wijze van voorbeeld: Jos Jacobs van OdiCe stelde de hoorzittingen in 2013: *‘Het ontwerp besteedt uitgebreide aandacht aan de inburgeringsplicht van allerhande nieuwkomers, maar niet één volledige bladzijde aan het integratiewerk. De organisaties proberen de medewerkers van de ministers wel te beloven dat het de bedoeling is integratie niet in een keurslijf te dwingen, maar durven dat niet meer.’*¹¹

Met die belangrijke hervorming slaagde de Vlaamse Regering (sp.a, CD&V, Open-VLD en N-VA) en vooral voor N-VA erin haar ideologie inzake inburgering als taalverwerking door te duwen. De inburgeringspraktijk domineerde de integratie-

praktijk die gebaseerd is op tweerichtingsverkeer: de nieuwkomer investeert in taalverwerking en maatschappelijke vorming en de samenleving verschaft in ruil daarvoor toegang tot een aantal beleidsdomeinen als werk, onderwijs en vrije tijd. Er werden ook strengere regels ingevoerd met potentiële boetes voor het niet afmaken van de inburgeringscursus. De resultaatverbintenis werd ingezet: het behalen van de doelstellingen van de vormingspakketten (maatschappelijke oriëntatie, Nederlands als tweede taal en loopbaanoriëntatie) zou worden getoetst. Wie niet slaagde voor de test, zou volgens het voorstel het vormingspakket verplicht opnieuw moeten volgen tot hij of zij wel slaagde, of een remediëringaanbod moeten volgen dat hem of haar ertoe in staat stelde te slagen voor de test. De sanctie in de vorm van een administratieve geldboete voor onregelmatige deelname of vroegtijdige beëindiging van de vorming, werd uitgebreid naar het verplicht volgen van onderdelen van de vorming tot men wel slaagde. Het beleid zelf was en is niet erg succesvol. Slechts 45% van de inburgeraars raakt volgens een studie van HIVA in 2017 binnen de vijf jaar aan werk, door gebrek aan integratiebeleid.¹² Ook de wachtlijsten zelf groeien keer op keer aan.¹⁴

Vooraf “integratie” kreeg dus klappen te verwerken. Integratiemedewerkers mochten enkel nog vraaggericht werken op vraag van lokale besturen of sociale organisaties en diensten. Het aanbodgerichte integratiewerk verdween, net als het doelgroepenbeleid op de arbeidsmarkt (de zogenaamde Evenredige Arbeidsdeelname).¹⁴ De VVSG besloot dan ook: *‘De meeste acties zijn bedoeld voor de groep van inburgeraars en er wordt vooral op het taalaspect ingegaan. Aan de slechte socio-economische situatie van allochtone burgers kan niet verholpen worden door taalmaatregelen alleen. Structurele acties die discriminatie en achterstelling aanpakken dringen zich op. Zo worden er ook hoge verwachtingen gelegd bij de invoering van een inburgeringscertificaat dat “voldoende civiel effect” moet genereren, niet in het minst bij werkgevers.’*

¹¹ Hoorzitting ontwerp van decreet betreffende het Vlaams integratie- en inburgeringsbeleid. Brussel: Vlaams Parlement, 20 maart 2013. 1867 – Nr. 3: <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/>

¹² ‘Cursus geen garantie voor werk. Niet eens helft van inburgeraars raakt aan job.’ https://www.standaard.be/cnt/DMF20170324_02798157

¹³ https://www.standaard.be/cnt/dmf20181024_03869219?fbclid=IwAR3ZKbXROHucm5XuOCtynjQJGEpsGaf4dqkqVl9qrYZnSt7BMOJWMYC1-U

¹⁴ Groffy, L. en Debruyne, P. (2014). ‘Integratie is dood, lang leve de integratie.’ <https://kifkif.be/cnt/artikel/integratie-dood-lang-leve-de-integratie-van-integratiepieters-naar-migratiebeheer>



De hele fusieoperatie werd begeleid en voorbereid door een aantal adviesbureaus (zoals Deloitte) en was dus een peperduur proces. Er werden een aantal garanties gegeven en enkele projecties gemaakt. Op financieel vlak voorspelde advocatenkantoor Stibbe dat de Agentschappen in 2016 break-even zouden draaien.

Zowel de Inspectie van Financiën als de sector noemde de voorspelde efficiëntiewinsten en het voorspelde verloop in personeel onrealistisch. In de praktijk stevende het Vlaams Agentschap Integratie en Inburgering in 2017 af op een tekort van 'enkele miljoenen euro', dat in 2019 zou oplopen tot 12 miljoen euro. De dossierlast van trajectbegeleiders die op de wip zitten tussen "inburgering" en "integratie", werd opgedreven tot een voortdurend gemiddelde van 200 dossiers per trajectbegeleider, zeker na de besparingen van 2017 om de oplopende kosten te dekken om een financieel break-evenscenario te bereiken en door de lange wachtlijst voor Maatschappelijke Oriëntatie en de niet-ingevulde vacatures in verschillende afdelingen.

De structurele afbouw in alle Agentschappen Integratie en Inburgering kwam er omdat er zogenaamd een afname was van het aantal asielaanvragen, een argument dat geenszins het aantal afvloeiende personeelsleden kon rechtvaardigen. Maar de Vlaamse Regering hield tijdens de besparingen in 2017 geen rekening met de intensiteit van de integratietrajecten. Je kunt inderdaad in vijf gesprekken iemand door het inburgeringsprogramma loodsen, en voor sommigen is dat ook genoeg. Maar voor mensen met een "zwakker profiel", die laaggeschoold zijn en geen contacttaal hebben, is meer begeleiding nodig. De definitie van integratie wordt heel eng bekeken - vooral in de zin van taalverwerving en het overnemen van een canon van "normen en waarden". Een veel belangrijker integratietraject gaat de directies van het Agentschap Inburgering en Integratie, dat een regierol krijgt, maar niet de taak opneemt om mensen te helpen bij het zoeken naar werk of een woning.

Een belangrijk deel van het inburgeringswerk wordt in de praktijk doorgeschoven naar de VDAB, naar OCMW's of CAW's of naar de sociale verhuurkantoren. En in de praktijk bewegen veel nieuwkomers zich tussen die formele organisaties en zelforganisaties en/of burgerorganisaties. Dat komt omdat ze bijvoor-

beeld in het CAW te weinig buddy's hebben of omdat de VDAB mensen die geen contacttaal hebben, terugstuurt naar vrijwilligers omdat ze hen eigenlijk niet kunnen helpen. De taalcoaches van de VDAB doen belangrijk basiswerk, maar er zijn meer investeringen nodig in basiswerk bij formele dienstverleners om intensere trajecten te organiseren. Door een groot verloop van maatschappelijk werkers bij het OCMW gaat ook daar expertise in het werken met deze doelgroepen verloren. In de praktijk zien we dan ook een toenemende verschuiving naar burgerinitiatieven en allerhande vrijwilligerswerkingen. Net als aan het eind van de jaren 1980 gaan burgers opnieuw het gros van het basisintegratiewerk op zich nemen.

Bij de laatste hervorming van 2013 is het hele integratiebeleid en ook de praktijk verschoven naar het zogenaamde "horizontale integratiebeleid", dat de etnische "herkomstkloof" moet aanpakken, onder leiding van de Commissie Integratiebeleid (CIB). Maar dat beleid kent voorlopig geen monitoring. We weten dus niet of het goed of fout loopt. Is het beleid goed bezig? Geen idee. Wat is de afstemming tussen de beleidspraktijk en de beleidsdomeinen? Wat is de lijm of visie tussen dat amalgaam van projecten en praktijken? Het is duidelijk dat dit deel van "het integratiebeleid" hooguit knip- en plakwerk is van bestaand regulier beleid.

Intussen heeft de Vlaamse Regering de sociale tolkendiensten gecommercialiseerd. Die werden vooral gebruikt door de bovenstaande dienstverleners. Het was al duidelijk in het decreet van 2013 dat de dienstverlening betalend zou worden. In 2013 werd de Tolkentelefoon niet meer gesubsidieerd. Vanaf begin 2014 werd de gratis Vlaamse Tolkentelefoon voor iedereen betalend. De Vlaamse Tolkentelefoon ofte Babel kreeg de honoraria voor tolken en de telefoonkosten niet meer gesubsidieerd van toenmalig minister van Inburgering Geert Bourgeois. In april 2019 lanceerde toenmalig minister van Inburgering Liesbeth Homans de boodschap dat niet alleen het afstandstolken betalend zou worden, naast het tolken ter plaatse dat al betalend was via de gebruiker(sorganisatie) die een forfaitaire bijdrage betaalt aan de tolkenkost. Recentelijk werd beslist dat de nieuwkomers nu de hele kost zelf moeten betalen.

¹⁵ Debruyne, P. (2019). 'Falende Integratie of falend beleid?' <https://kifkif.be/cnt/artikel/falende-integratie-falend-beleid-7296>



GEPRANGD TUSSEN MAATSCHAPPELIJKE INCLUSIE EN MIGRATIEBEHEER

» *‘Het inburgeringsbeleid is een kwestie van elementaire beleefdheid. We leren mensen de taal en onze maatschappelijke cultuur kennen. Er is bovendien een traject dat toeleidt naar de arbeidsmarkt. Voor wie al dan niet vrijwillig naar hier gemigreerd is, is dat een fantastisch welkomstgeschenk’, stelde Patrick Loobuyck recent.¹⁶ Maar de politieke doelstelling is al een tijd voor dit nieuwe regeerakkoord al lang geen “welkomstgeschenk” meer. Het inburgerings- en integratiebeleid is doorheen de tijd veranderd in een politiek gestuurd beleid dat de grens tussen “wij” en “zij” duidelijk moet bestendigen.*

De laatste legislatuur zijn er parallel aan het integratie- en inburgeringsbeleid enkele beleidskeuzes gemaakt op Vlaams en federaal niveau die onderbescherming - het niet-verkrijgen van rechten - niet tegengaan maar eerder versterken. Zo werden de middelen geschrapt voor het BCHV (Belgisch Comité voor Hulp aan Vluchtelingen) dat mensen wettelijk ondersteunde, en werd er bespaard op de juridische dienst van het Vlaams Agentschap Integratie en Inburgering. Men bespaarde ook op de middelen voor de vzw Intact, die werkt rond vrouwelijke mutilatie, en op de middelen voor Çavaria, waarmee een eind kwam aan een project voor LGBTQIA-vluchtelingen. De nieuwe asielwet heeft de rechten en de bescherming voor asielzoekers op allerlei manieren moeilijker gemaakt. Zo wordt het verkrijgen van juridische tweedelijnsbijstand nu bemoeilijkt door administratieve rompslomp. En de beroepstermijnen zijn ingekort, zodat het soms onmogelijk wordt om tijdig een advocaat te raadplegen, laat staan een die vertrouwd is met de materie. Als je de rechten-ondersteuning en juridische hulp fnuikt, basiswerkers die de meest kwetsbare doelgroepen ondersteunen financieel droogzet, en geen rechten en opvang uitbouwt voor mensen die niet terug kunnen en daardoor moeten terugvallen op *caritas*, maak je mensen bewust rechteloos of duwen de beleidsmakers die nieuwkomers in een lang traject met talrijke asielaanvragen of

in een grijze zone waardoor ze verdwijnen in de onzichtbare lagen van de stad.

De beleidsdaden van de nieuwe Vlaamse Regering sluiten aan bij die trend van “migratiebeheer” in de plaats van inburgering en integratie, die eerder gericht moeten zijn op taal- en kennisverwerving en sociale mobiliteit. ‘Voor wat, hoort wat’, klinkt het dan. ‘Ze moeten er iets voor doen’ en ‘rechten en plichten moeten weer in evenwicht komen’.¹⁷ Daarom wordt gemikt op 360 euro inschrijvingsgeld voor de inburgeringscursus. Dat zal voor al nieuwkomers (“derdelanders” vluchtelingen en asielzoekers vanaf de vierde maand) verarmen en het moeilijker maken om deel te hebben aan de gemeenschap. Want wie niet slaagt, zal per keer ook nog eens 90 euro moeten betalen.

Ook de intra-Europese migranten, die niet verplicht zijn de inburgeringscursus te volgen, zullen hoogstwaarschijnlijk afhaken. In Gent en enkele andere regio's is dat de helft van de inburgeraars. Wie als niet-verplichte inburgeraar vrijwillig instapt, is vanaf dat moment ook verplicht om het traject tot het einde te volgen, op straf van boete. Die groepen deden dat omdat de cursussen Nederlands in dat geval voor hen gratis waren en ze er gratis ook nog een cursus Maatschappelijke Oriëntatie bovenop kregen. Daaruit haalden ze nuttige informatie, onder meer over de arbeidswetgeving, iets wat voor EU-werknemers al eens van pas komt. Kortom, er zullen nu meer mensen onderbeschermd blijven, want de cursus Maatschappelijke Oriëntatie bracht hen in contact met de vakbonden, mutualiteiten en andere actoren die verbonden zijn met de verzorgingsstaat.

Het zal trouwens ook op andere vlakken de slechte weg uitgaan met die rechtenverstrekking. De juridische dienstverlening van het Agentschap Integratie en Inburgering is enkel nog toegestaan voor Vlaamse diensten en voorzieningen en lokale bestu-

¹⁶ Loobuyck, P. (2019). ‘Het inburgeringsbeleid is een welkomstgeschenk. Maar er geen motie van wantrouwen van.’ <https://www.demorgen.be/meningen/het-inburgeringsbeleid-is-een-welkomstgeschenk-maak-er-geen-motie-van-wantrouwen-van-b6611e0b/>.

¹⁷ Daarbij wordt nogal gemakkelijk vergeten dat er nu al wel degelijk een ernstige inspanning gevraagd wordt van de inburgeraars. Een inburgeringstraject duurt voor snel lerende nieuwkomers ongeveer één jaar, maar voor anderen minstens drie jaar. Een inburgeraar spendeert daarbij tussen 99 en 325 dagdelen aan zijn inburgering, op voorwaarde dat hij slaagt voor elk onderdeel – Nederlands en Maatschappelijke Oriëntatie – en niet hoeft te wachten op het juiste aanbod, wat in de praktijk vaak voorkomt. Gemiddeld duurt het traject momenteel 19 maanden.



ren en dus niet meer voor “vreemdelingen” zelf of voor vrijwillige ondersteuners en advocaten. “Onderbescherming” is geen kwestie om te bestrijden, maar maakt deel uit van het beleid en de politieke doelstelling zelf. De begrotingscijfers duiden op een afrekening met minderheden, via het verminderen van de kinderbijslag vanaf het derde kind, wat vooral zal wegen op grotere gezinnen, en ook via het (verder) afschaffen van het doelgroepenbeleid op werk. Dat zit allemaal vervat in de twee miljard euro besparingen die eraan komen.

Het nieuwe beleid, dat we gerust “revanchistisch en etnocratisch” mogen noemen,¹⁸ beperkt zich echter niet tot de contouren van het strikte “integratie- en inburgeringsbeleid”. Het regeerakkoord fnuikt ook de politieke opdracht van het middenveld, vooral het etnisch-culturele middenveld. Bij het sociaal-cultureel werk worden de subsidieregels aangescherpt. Organisaties moeten *‘bijdragen aan de emancipatie van mensen en groepen en aan de versterking van een democratische, inclusieve en duurzame samenleving’, aldus het regeerakkoord. ‘Initiatieven die zich terugplooiën op etnisch-culturele afkomst worden daarbij niet meer gesubsidieerd.’* Geen zelfrepresentatie meer dus, terwijl heel wat onderzoek het erover eens is dat “bonding” tussen etnisch-cultureel gelijken de brug vormt voor ontmoeting en binding over etnisch-culturele groepen heen. Maar de beste brug over die groepen, de federatie “het Minderhedenforum” moet worden hervormd tot een algemeen participatieorgaan, samen met etnisch-culturele organisaties en de categoriale werkingen, die zich toespitsen op een specifieke doelgroep (punt 2 van het zeventigpuntenplan van het Vlaams Blok). Vlaanderen stapt ook uit Unia (punt 1 van het zeventigpuntenplan), al zal dat pas met vertraging gebeuren, omdat het lidmaatschap nog enkele jaren doorloopt. Een zoveelste stap om het zeventigpuntenplan uit te voeren.¹⁹

Om die grens te trekken tussen “wij” en “zij” tart men bovendien de grenzen van de liberale democratie en de grondwettelijk verankerde rechten. Enkele voorbeelden die het uiteindelijke regeerakkoord haalden en nog altijd juridische vragen oproepen? De participatieverklaring voor inburgeraars, die net als de nieuwkomersverklaring hoogstwaarschijnlijk door de Raad van State (RvS) zal worden uitgekleeft tot er niets van overblijft. Laat staan dat je een actieplan mag vragen dat nieuwkomers verplicht om normen en waarden om te zetten in actie. Het is onwettelijk om mensen te dwingen waarden en normen te onderschrijven en in actie om te zetten als bewijs van integratie, niet alleen volgens onze grondwet maar ook volgens het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Die kritiek had de RvS al geuit op de nieuwkomersverklaring. Het enige wat de RvS heeft toegestaan, is een handtekening die mensen doet beloven dat ze de grondwet zullen naleven.

En hoe gaat men vijf jaar duurzaam verblijfsrecht van vluchtelingen vasthangen aan de gelijke toegang tot rechten? Dat lijkt een flagrante schending van artikel 24 van de Conventie van Genève, maar ook van artikel 23 van de grondwet zelf. Ook hier is het maar de vraag of men voorbij het standstill-principe kan dat verankerd is in grondwettelijke sociale rechten. Men wil de toegang tot sociale rechten voor erkende vluchtelingen moeilijker maken. De toegang tot sociale woningen was in de praktijk in verschillende gemeenten toch al quasi onmogelijk voor nieuwkomers door een doorgedreven toepassing van het principe van “lokale binding” als voorrangscriterium voor toegang tot een sociale woning. Ook het schrappen van het criterium “woonnood” bij de toegang tot woningen van sociale verhuurkantoren heeft desastreuze gevolgen. Woonnood wordt ingewisseld voor lokale binding als absolute voorrangregel. Andere groepen die daarbij uit de boot vallen, zoals dak- en thuislozen, zijn *collateral damage*.

¹⁸ zie: Debruyne, P. (2019). ‘Back with a Vengeance. Ethocratie en revanchisme: de bouwstenen van het Vlaams regeerakkoord’, Apache, 23/03/16 <https://www.apache.be/gastbijdragen/2019/10/09/back-with-a-vengeance/>

¹⁹ ‘70-puntenplan van het Vlaams Blok: wat werd uitgevoerd en wat niet?’ <https://www.knack.be/nieuws/belgie/70-puntenplan-van-het-vlaams-blok-wat-werd-uitgevoerd-en-wat-niet/article-longread-679149.html>, Knack online, 23/03/16



EEN INSTRUMENT VOOR MIGRATIEBEHEER

» Het integratie- en inburgeringsbeleid is in de loop der jaren geëvolueerd tot een instrument voor migratiebeheer, dat wordt aangepast aan de politiek-volatiele wensen van partijen. Men werpt opnieuw drempels op voor de integratie, in plaats van sporten bij te steken op de ladder om vooruit te komen. De resultaatsverplichting op het vlak van taalverwerving en het slagen voor het inburgeringsexamen wordt strenger, al mag dat volgens het Hof van Justitie van de Europese Unie net als de boetes niet disproportioneel zijn.

Het huidige integratie- en inburgeringsbeleid betekent echter niet zomaar een volgende stap in de historisch uitgebouwde logica van meer plichten en meer voorwaardelijkheid. Er is ook sprake van een kwalitatieve omslag. Het gaat er niet langer om nieuwkomers deelachtig te maken aan de gemeenschap en te werken aan sociale mobiliteit. Dit beleid is het sluitstuk van een historisch uitgebouwd beleid dat werd voortgestuwd door polarisatie en ongelijkheid tussen “wij” en “zij”. Maar de belangrijkste doelstelling, waarin je ook die kwalitatieve omslag ziet, is het streven naar een melding bij de Dienst Vreemdelingenzaken wanneer nieuwkomers falen of onvoldoende “blijk van integratie” geven. “Integratie en inburgering” wordt deel van een breder migratiebeheer en asielbeleid dat gericht is op controle, tegen de achtergrond van een neonationalistisch streven.

De vraag bij dat alles is hoe men de zogenaamde “herkomstkloof”, de ongelijkheid langs etnisch-culturele lijnen die men wou dichten, gaat aanpakken? Vlaanderen doet het slecht op het gebied van sociaaleconomische en politiek-maatschappelijke discriminatie. De stem van de nieuwkomer weegt nog altijd minder door dan die van een rechtgeaarde Vlaming. Een golf van rapporten bevestigt de structurele ongelijkheid en collectieve achterstelling: over onderwijs, de arbeidsmarkt en armoede en achterstelling. Het antwoord is al duidelijk en staat in de streken geschreven. De etnische stratificatie zal nog toenemen. Maar het politieke doel van controle en migratiebeheer zal sowieso worden bereikt.

Dit beleid vormt het sluitstuk van een geschiedenis van de laatste dertig jaar, waarbij noodzakelijke experimentele praktijken van integratiepioniers zijn omgevormd tot een politiek gestuurd migratiebeheer op basis van “het primaat van de politiek” en verstaatsing als strategie. Ondertussen staan overal nieuwe integratiepioniers uit burgerorganisaties en etnisch-culturele organisaties klaar, met zogenaamd “sociaal schaduwwerk”, zoals het boek van Schrooten, Thys en mezelf laat zien, om de gaten die geslagen worden te dichten.²⁰ Hoe cynisch is het dan dat de Vlaamse Regering de investeringen in integratie vooral ziet als investeren in bijkomende buddy’s? Dat heeft weinig te maken met ‘een harmonieuze samenleving, waarin iedereen kansen krijgt om vooruit te gaan’, zoals die Regering zelf stelt.

²⁰ Schrooten, M., Thys, R. & Debruyne, P. (2019). *Sociaal schaduwwerk Over informele spelers in het welzijnslandschap*, Politeia Uitgeverij, Brussel.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2019

- nov 2019: Inburgering en integratie zijn gewoon instrumenten van migratiebeheer geworden (*Pascal Debruyne*)
- apr 2019: Tijd voor een New Deal die de EU sociaal en fair maakt (*Emiel Vervliet*)
- mar 2019: De zwarte gaten in de Congolese overheidsfinanciën (*Emiel Vervliet*)
- mar 2019: Gebrek aan moed? Het Belgische federale en Vlaamse energie- en klimaatbeleid (*Koen Rademaekers en Luc Van Nuffel*)

2018

- dec 2018: Van vraagouder tot draagmoeder, De babybusiness tussen Israël en Georgië (*Sigrid Vertommen en Ailien Reyms*)
- dec 2018: Ethiopië van hongerdictatuur naar rechtvaardig bestuur? (*Sandra Galbusera*)
- dec 2018: Het einde van aids is een gevaarlijke fata morgana (*Sander Spanoghe*)
- sep 2018: Van simpele Millenniumdoelen naar warrige Duurzame Ontwikkelingsdoelen (*Jan Vandemoortele*)
- jun 2018: Is er een nieuwe schulden crisis op komst? (*Jan Van de Poel en Emiel Vervliet*)
- jun 2018: Seksmigratie als deel van de overlevingseconomie in Nigeria (*Sophie Samyn*)
- mei 2018: De rol van de privésector in de ontwikkeling: brandstof en motor tegelijk? (*Melanie Schellens*)

2017

- dec 2017: Saoedi-Arabië: revolutie van bovenaf (*Bart Peeters*)
- nov 2017: Als je geschoren wordt, moet je stilzitten - Hoe de financiële sector mobiliseert tegen een Europese transactietaks (*Lisa Kastner*)
- okt 2017: Besparingsbeleid vergroot ongelijkheid, ontwikkeling vereist echte investeringen (*UNCTAD*)
- mei 2017: Beschikt Rusland werkelijk over een gaswapen? (*James Henderson*)
- mei 2017: Armoede is de echte oorzaak van honger, agro-ecologie de oplossing (*Esmeralda Borgo*)
- jan 2017: Waarom is Oeganda militair zo actief in de regio van de Grote Meren? (*Martijn Engels*)

2016

- dec 2016: 25 jaar Belgische multilaterale samenwerking. Kan een kleine speler groot worden in multilateraal verband? (*Kris Panneels*)
- dec 2016: De multilaterale ontwikkelingssamenwerking. Wat we samen doen, doen we beter? (*Kris Panneels*)
- okt 2016: De strijd om de Europese ontwikkelingsbudgetten (*Dirk Brems en Sarah Huismans*)
- jul 2016: Herverdelingssamenwerking (*Gorik Ooms*)
- mei 2016: Humanitaire hulp voor deze tijd? (*Overseas Development Institute*)
- apr 2016: Buen vivir. Komt het goede leven uit Zuid-Amerika? (*Eduardo Gudynas*)
- mar 2016: De EU als "ontwikkelingsland", De universele ontwikkelingsagenda van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen in het Europees beleid (*Dirk Brems en Julie Lamsens*)
- mar 2016: Europa redden door de democratie te herstellen (*Stephen Bouquin en Karin Verelst, Thomas Fazi*)
- feb 2016: Anno 2016 is ontwikkeling niet meer wat ze is geweest (*Emiel Vervliet*)
- jan 2016: De stille revolutie van sociaal ondernemers, Sociaal ondernemerschap als nieuwe benadering voor internationale solidariteit? (*Fons van der Velden en Pol De Greve*)

2015

- nov 2015: Het ei van Columbus voor ontwikkelingssamenwerking? (*Dirk Brems en Tina Tindemans*)
- okt 2015: Textielarbeidsters hebben sociale bescherming nodig (*Sarah Vandoorne*)
- okt 2015: De twijfelachtige kleuren van groen geld (*Gert Van Hecken en Kahlil Baker*)
- sep 2015: Zijn de opkomende landen nu gevestigde machten? (*Dries Lesage, Stijn Sintubin, Ng Sauw Tjhoi, Laurent Delcourt, Jef Van Hecken, Karin Debroey, Lien Verpoest*)
- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? (*Tom Sauer*)
- apr 2015: Een TTIP van sluier: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen (*Emiel Vervliet*)
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? (*Marcus Leroy*)



2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? (*Koen Van Troos*)
- november 2014: #LuxLeaks (*Kristof Clerix / ICIJ*)
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking (*Gijs Justaert*)
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? (*David Criekemans*)
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? (*Rachida Lamrabet*)
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? (*Paul Krugman*)
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? (*Simon Calcoen*)
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? (*Pierre Salama*)
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? (*Gie Goris*)
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? (*Thomas Ruttig*)
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? (*Bruno De Cordier*)

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? (*Milford Bateman en Ha-Joon Chang*)
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsopbrengsten? (*Mick Moore*)
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? (*Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi*)
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? (*François Hautart*)
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? (*Saartje Boutsen en Jan Aertsen*)
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? (*Dimitri Van den Meerssche*)

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongereprobleem? (*Hielke Van Doorslaer*)
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? (*UNDP*)
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? (*Sanoussi Bilal*)
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? (*PHOS*)
- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? (*Mieke Berghmans en Nadia Nsayi*)
- mar 2012: Wat na Busan? (*Bert Jacobs*)
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? (*Alex Duncan en Gareth Williams*)
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? (*Guy Standing*)
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? (*Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majd Khaliféh*)

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? (*Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo*)
- nov 2011: Is India goed bezig? (*Jean Drèze en Amartya Sen*)
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? (*Gijs Justaert en Bart Verstraeten*)
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? (*Marcus Leroy*)
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? (*Hania Zlotnik and Fred Pearce*)
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? (*Brigitte Herremans*)
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? (*Saartje Boutsen*)
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? (*Ronald C. Schoenmaeckers*)
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen (*Richard Wilkinson en Kate Pickett*)
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? (*Nemat Shafik*)
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo (*Rachel Perks en Koen Vlassenroot*)

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? (*Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers*)
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? (*Tom De Bruyn en Ignace Pollet*)
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? (*Elias Verbanck*)
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? (*John Vandaele en Marc Vandepitte*)
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? (*Lonne Poissonnier en Rudy De Meyer*)
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? (*Emiel Vervliet*)
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? (*Irene Khan and Steven Vanackere*)
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? (*Korneel De Rynck*)
- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)



2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)
- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis
gedownload worden op www.MO.be/papers

